

Zajištění specializovaných akvizičních činností v knihovnách

Studijní text

Kvalifikační úroveň 7

Verze 1.0

Autor: Mgr. Ludmila Pohanková

Konzultant: Mgr. Kateřina Adamová

Ostrava 2021

MINISTERSTVO
KULTURY

VEŘEJNÉ
INFORMAČNÍ SLUŽBY
KNIHOVEN

Moravskoslezská
vědecká knihovna
v Ostravě

Odborná způsobilost	Zajištění specializovaných akvizičních činností v knihovnách
Profesní kvalifikace	Knihovník specialista akvizitér (kód: 72-014-T)
Kvalifikační úroveň	7
Klíčová slova	Akvizice, knihovní fond, akviziční procesy, profilování fondu, informační požadavek, zjišťování, informační zdroje, možnosti vyhledávání, výběr, kritéria výběru, získávání dokumentů, vstupní zpracování, přírůstkový seznam, akviziční záznam, šedá literatura.
Anotace	Akvizice je prvotním knihovním procesem, na ní závisí kvalita knihovního fondu a tím i možnosti a relevantnost poskytovaných služeb. Zahrnuje řadu odborných činností, které vyžadují odpovídající knihovnické znalosti a dovednosti akvizičních pracovníků. Předkládaný text nabízí přehled těchto činností i praktické postupy, jak je provádět, a napomáhá tak k orientaci ve světě informací.

Tvorba studijních textů je realizována za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky v rámci projektu Veřejné informační služby knihoven (VISK 1).

Zkouška z odborné způsobilosti **Zajištění specializovaných akvizičních činností v knihovnách** má 5 částí, zkoušený musí splnit tato kritéria hodnocení:

Kritéria hodnocení	Způsob ověření
a Vyhledat a navrhnout k nákupu informační zdroje včetně zjištění informace o dostupnosti a finanční náročnosti dle zadaných kritérií	Praktické předvedení
b Vyhledat v produkci zahraničních nakladatelů 5 dokumentů vydaných v posledních třech letech	Praktické předvedení
c Porovnat obsah a vlastnosti dvou vybraných zahraničních elektronických informačních zdrojů v nabídce českých knihoven	Praktické předvedení
d Vyhledat z veřejných internetových zdrojů 3 zahraniční nakladatele a vzájemně porovnat jejich produkci z hlediska tematického zaměření, uživatelského určení a druhu dokumentů	Praktické předvedení
e Popsat specifika tzv. šedé literatury a uvést možnosti jejího získávání a zpřístupňování	Ústní ověření

Tento text pro vás připravila Mgr. Ludmila Pohanková, Moravská zemská knihovna v Brně, ludmila.pohankova@mzk.cz

Text konzultovala Mgr. Kateřina Adamová, Vědecká knihovna v Olomouci, katerina.adamova@vkol.cz

OBSAH

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU	5
1 AKVIZIČNÍ ČINNOST.....	6
1.1 Pojmy akvizice a knihovní fond	6
1.2 Dělení akvizice	7
2 AKVIZIČNÍ PROCESY	9
2.1 Profilování	9
2.1.1 Hlediska profilace	9
2.1.2 Metody profilování	10
2.1.3 Citační rejstřík.....	10
2.2 Zjišťování	12
2.2.1 Proces vyhledávání informací.....	13
2.2.2 Nástroje vyhledávání	13
2.2.3 Hodnocení informací a informačních zdrojů	16
2.3 Výběr.....	17
2.4 Získávání.....	17
2.5 Vstupní zpracování.....	19
3 SPECIFIKA ŠEDÉ LITERATURY	21
PŘÍLOHY.....	27
SHRNUTÍ STUDIJNÍHO TEXTU	28
LITERATURA.....	30

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU

ÚVOD

Tento text navazuje na práci Mgr. Martina Žížaly a zaměřuje se hlouběji na některé aspekty akviziční činnosti. Přispívá k celkovému přehledu, ale i k praktickým akvizičním dovednostem.

PO PROSTUDOVÁNÍ STUDIJNÍHO TEXTU BUDETE UMĚT

- Profilovat fond své knihovny,
- orientovat se v informačních zdrojích, vyhodnotit jejich kvalitu,
- využívat různé způsoby vyhledávání,
- vybírat literaturu podle daných kritérií,
- získat a zařadit literaturu do fondu,
- porozumět specifikům šedé literatury.

KLÍČOVÁ SLOVA STUDIJNÍ OPORY

Akvizice, knihovní fond, profilace fondu, hlediska profilace, metody profilace, akviziční činnosti, akviziční procesy, informační požadavek, informační zdroje, vyhledávání, nástroje vyhledávání, operátory, selekce, povinný výtisk, nákup, dary, výměna, adjustace, akviziční záznam, šedá literatura.

1 AKVIZIČNÍ ČINNOST

Základem fungování každé knihovny je soustavně budovaný knihovní fond. Jeho systematické budování zajišťuje **akviziční činnost** neboli **akvizice** neboli **doplňování knihovního fondu**. Na kvalitě doplňování závisí nejen celková kvalita knihovního fondu, ale i kvalita poskytovaných služeb knihovny.

DEFINICE

Budování knihovního fondu – komplexní soubor průběžných činností, při nichž dochází k doplňování knihovního fondu, vstupnímu zpracování dokumentů, revizi knihovního fondu a vyřazování dokumentů (aktualizaci knihovního fondu), a to s ohledem na funkce, zaměření a poslání knihovny, obsahovou strukturu jejího fondu (profil knihovního fondu) a na potřeby uživatelů. (TDKIV)

1.1 Pojmy akvizice a knihovní fond

DEFINICE

Doplňování knihovního fondu – zjišťování, vybírání a získávání dokumentů do fondu knihovny s ohledem na funkce, zaměření a poslání knihovny, obsahovou strukturu jejího fondu (profil knihovního fondu) a potřeby jejích uživatelů. (TDKIV)

Knihovní fond – cíleně vytvářený, zpravidla průběžně doplňovaný a uspořádaný soubor knihovních jednotek určité knihovny, který je odborně zpracovaný, optimálně uložený a zpřístupňovaný uživatelům. (TDKIV)

Knihovní jednotka – každý samostatný svazek dokumentu, tj. každý výtisk nebo část vícesvazkového díla, konvolut, komplet celého ročníku periodika, nosič speciálních druhů dokumentů (magn. kazeta, CD-ROM). Musí být samostatně evidovaný v přírůstkovém seznamu. (TDKIV)

Knihovní fond je souhrnem všech dokumentů, které knihovna vlastní a svým uživatelům nabízí. Je optimálně profilován, kvalitně vybrán, zpracován a uložen v souladu s úkoly knihovny.

1.2 Dělení akvizice

Samotné doplňování knihovního fondu je možné rozlišit podle dvou hledisek: časového hlediska a způsobu, jakým knihovna získává dokumenty do fondu.

Podle **časového hlediska** rozlišujeme:

- **počáteční doplňování** (v případě nově založené knihovny bez knihovního fondu),
- **zpětné neboli retrospektivní doplňování** (doplňování starších, dříve vydaných publikací např. do regionálního knihovního fondu; případně zpětné doplnění chybějících publikací při výpadku finančních prostředků na nákup literatury),
- **průběžné doplňování** (nejčastěji využívaný způsob doplňování, rovnoměrně během celého roku se na základě předem stanoveného rozpočtu doplňují převážně aktuální, právě vycházející dokumenty),
- **inverzní** (vyřazování nevyužívaného fondu, slouží pro aktualizaci a zkvalitňování fondu).

Nejčastější **způsob doplňování** je nákup, dále povinný výtisk, dar, výměna, resp. jiný způsob, např. členství v organizacích. Některé způsoby jsou dané (povinný výtisk), jiné knihovna ovlivňuje – cílená akvizice.

DEFINICE

Cílená akvizice – získávání dokumentů do knihovního fondu nákupem nebo výměnou, tj. způsoby akvizice, které může knihovna plánovat (ovlivnit). (TDKIV)

Doplňování fondu knihovna obvykle provádí sama – tzv. individuální doplňování. Možná je však i vzájemná spolupráce knihoven v této oblasti:

- ústřední (centrální) akvizice – provádí ústřední knihovna pro své pobočky,
- kooperativní akvizice – knihovny s podobným profilem fondu koordinovaně a systematicky spolupracují,
- lokální spolupráce – knihovny různého typu se zaměřují na svou oblast zájmu, jinak odkazují na spolupracující knihovny v daném místě.

S rozšiřováním elektronických informačních zdrojů přicházejí i nové způsoby akvizice. Pro nákup e-knih a e-zdrojů se knihovny zapojují do konsorcií, aby získaly výhodnější licenční smlouvy, většinou však nemohou ovlivnit složení nabízených kolekcí. Proto se začala nabízet služba Patron/Demand-driven acquisition **PDA**, **DDA** (akvizice řízená uživatelem/požadavky) či Evidence based acquisition **EBA** (akvizice založená na důkazech). EBA nabízejí většinou přímo vydavatelé na svých platformách, knihovna vloží poplatek a nadefinuje kolekci titulů, které chce uživatelům zpřístupnit, a ty jsou po určitý časový úsek dostupné. Většinou po roce pak dojde k vyhodnocení a ty nejvyužívanější tituly knihovna zakoupí. V případě velkých producentů či

agregátorů jako Ebsco či ProQuest je situace obdobná, knihovna vloží poplatek, otevře kolekci titulů, ale tentokrát už uživatel může přímo vyvolat nákup titulu (PDA), nebo až po schválení knihovnou (DDA).

2 AKVIZIČNÍ PROCESY

Akviziční činnost každé knihovny se skládá z řady procesů, které umožňují knihovně získávat, zpracovávat a zpřístupňovat různé typy dokumentů a informačních zdrojů. Jednotlivé procesy na sebe plynule navazují a vzájemně se ovlivňují. Základní akviziční procesy jsou:

- profilování,
- zjišťování,
- výběr,
- získávání,
- vstupní zpracování.

2.1 Profilování

Profilování knihovního fondu je jednou z nejdůležitějších činností akvizice, vede k optimálnímu profilu fondu. Každý doplňovaný dokument by měl odpovídat předem stanovenému profilu knihovního fondu.

DEFINICE

Profil knihovního fondu je zaměření (skladba, struktura) knihovního fondu stanovené akviziční politikou knihovny, která je dána strategickým plánem knihovny.

2.1.1 HLEDISKA PROFILACE

Profilací fondu tedy rozumíme zjištění a stanovení optimální struktury fondu. Zahrnuje více kritérií:

- **tematické** (knihovna doplňuje dokumenty z určitého oboru/oborů, zohledňuje nejen jádro oboru, ale i hraniční, asociované nebo průřezové obory),
- **druhové** (knihovna se zaměřuje jen na určité typy nebo druhy dokumentů nebo na jejich kombinaci),
- **jazykové** (knihovna získává dokumenty jen v češtině z důvodu jazykové bariéry, nebo si stanovuje podíl dokumentů v primárním jazyce a dalších jazycích),
- **časové** (knihovna bere v úvahu životnost informací, hranice zastarávání informací se může v různých oborech lišit),
- **institucionální** (knihovna zohledňuje, které instituce nebo nakladatelství publikují kvalitativně a kvantitativně rozhodující část děl daného oboru),

- **autorské** (knihovna upřednostňuje konkrétní autory, jejichž díla mají zásadní význam pro rozvoj profilových oborů dané knihovny).

Profilování se řídí dalšími hledisky, zejména obecnou a společenskou funkcí knihovny (typ, zaměření knihovny), objektivní informační potřebou poznání a subjektivní informační potřebou uživatelů (reálné a potenciální požadavky).

2.1.2 METODY PROFILOVÁNÍ

DEFINICE

Bibliometrická analýza – kvantitativní analýza dokumentů a dokumentových informačních toků používající zejména metody klasifikační, dokumentační a citační analýzy a definující různé bibliometrické ukazatele. Výsledky bibliometrických analýz mohou sloužit pro poznání informačních procesů i v knihovnické praxi (profilování knihovních fondů). (TDKIV)

Metodami profilování obecně rozumíme způsoby a postupy, jimiž se zjišťuje a vymezuje doplňování knihovního fondu při zohlednění jeho optimálního profilu. Jsou to hlavně logické, srovnávací, klasifikační a statistické metody analýzy:

- **empirická metoda** (individuální výběr zdrojů a dokumentů na základě zkušenosti, resp. představitosti – pracovně i informačně neefektivní),
- **klasifikační analýza** (analýza klíčových slov, která pomáhá rozčlenit širší, obecnější téma na užší, konkrétnější podtémata a slouží k určení, která vyhledávací kritéria jsou potřeba),
- **dokumentační analýza** (metoda zpracování dokumentu, která zahrnuje jeho formální a obsahovou analýzu, jejímž výsledkem je obsahová charakteristika, např. anotace, referát),
- **citační analýza** (zkoumá počty citací dokumentu, vztahy mezi dokumenty, vzájemnou obsahovou souvislost, motivaci citování, mapování vědy atd., jejím hlavním cílem je však hodnocení kvality výzkumu a k měření využívá data z citační databáze nebo citačního rejstříku).

2.1.3 CITAČNÍ REJSTŘÍK

DEFINICE

Citační rejstřík – rejstřík bibliografických záznamů dokumentů, autorů a dalších bibliografických entit opatřených výčtem bibliografických záznamů (citací) dokumentů, jež je citují. (TDKIV)

Citační rejstřík (též citační index) je databázový nástroj citační analýzy. Je to sekundární informační pramen. Jeho cílem je mapování vědy, prestiže autorů, časopisů, pracovišť, oborů atd. Jedná se o seznam publikovaných článků opatřený výčtem jejich citací v daném časovém období.

Podstata citačních rejstříků všeobecně spočívá v tom, že každý vědec zpravidla při své práci zhodnocuje také poznatky svých předchůdců, kolegů, vychází z nich, navazuje na ně, kritizuje je, či s jejich myšlenkami souhlasí. To se ve výsledku projevuje tak, že při zveřejnění výsledků své vlastní práce použité zdroje a autory cituje. Každá citující práce se tak stává potenciálním zdrojem poznatků a následně může být sama citována zase jinými autory.

Funkce citačních rejstříků:

1. bibliografická databáze
2. komplexní přehled citací a vazeb mezi nimi
3. možnost vyčíslení citovanosti jednotlivých autorů či institucí
4. určování kvality vědeckých časopisů

Druhy citačních rejstříků:

- polytematické (Thomson Reuters – WOS, Scopus...)
- oborové (index NLK, Medline...)
- specializované (patentový citační rejstřík Derwent Innovation Index)

Nejznámější citační rejstříky:

- **SCI** = Science Citation Index) – citace v přírodních, lékařských a technických vědách
- **SSCI** = Social Science Citation Index – citace ve společenských vědách
- **AHCI** = Arts and Humanities Citation Index – citace z oblasti humanitních věd a umění

Všechny tři rejstříky sdružuje multioborová databáze **Core Collection**, k níž je přístupovou platformou **Web of Science (WOS)**, založená společností Thomson Reuters, která nabízí i další informační zdroje (BIOSIS Citation Index, Book Citation Index, Conference Proceedings Citation Index, Current Contents Connect, ...).

Vědecká, výzkumná, organizační a vydavatelská činnost v oblasti citačních rejstříků a citační analýzy je neodmyslitelná od osobnosti a práce Eugena Garfielda, který byl zakladatelem **ISI (Institut for Scientific Information)**. Citační rejstříky byly původně distribuovány v tištěné podobě, později ve formě databází. Od r. 1997 jsou citační rejstříky a služby ISI nabízeny i v integrované podobě na portálu Web of Science, ke kterému má přístup i řada českých akademických a dalších institucí. Všechny dostupné databáze a služby ISI, včetně různých mutací **Current Contents**, jsou zpřístupňovány prostřednictvím portálu **Web of Knowledge**. V databázích ISI je dnes excerpováno více než 8000 vědeckých časopisů, databáze obsahují řádově milióny záznamů.

2.2 Zjišťování

Zjišťováním rozumíme proces vyhledávání, identifikace a výběru relevantních informací z informačních zdrojů. Logicky a časově navazuje na profilování, ale zatímco v profilování fondu je vyjádřena jeho struktura, zjišťování naplňuje jeho obsah. Informační zdroje mohou být tištěné, zvukové, obrazové a elektronické.

DEFINICE

Akviziční zdroj – informační zdroj o vycházejících a dostupných titulech na knižním trhu. Mezi akviziční zdroje se řadí především databáze a katalogy nakladatelství, knihkupectví anebo knižních distributorů (v tištěné i elektronické formě, včetně elektronických knihkupectví), ediční plány nakladatelství, books in print, odborná periodika, webové stránky nakladatelství, evidence agentur ISBN a CIP a další. (TDKIV)

Podle původnosti obsahu dělíme informační zdroje na:

- primární (přináší vlastní, většinou i původní informace nebo data – monografie, ...),
- sekundární (informují o existenci primárních informačních pramenů – bibliografie, katalogy),
- terciální (informují o existenci sekundárních informačních pramenů).

Dnes se používají především **elektronické informační zdroje**. Jsou to informační zdroje, které jsou uchovávané v elektronické podobě a jsou dostupné v prostředí počítačových sítí. Podle obsahu je dělíme na:

- **bibliografické** – obsahují bibliografické záznamy, mohou být doplněny abstrakty, klíčovými slovy apod., např. ČNB, katalogy,
- **plnotextové (fulltextové)** – obsahují plné texty dokumentů, především článků., např.: ASPI, EBSCO Host, databáze norem, databáze patentů,
- **faktografické databáze** – uvádějí konkrétní údaje, většinou mají textový nebo numerický charakter (např. různé statistické přehledy, encyklopedie, slovníky).

Dále můžeme dělit podle typu dat na textové, numerické, obrazové, multimediální, z hlediska technického zpřístupnění na offline a online, podle tematického zaměření na oborové a multioborové, podle dostupnosti na volně přístupné a placené.

2.2.1 PROCES VYHLEDÁVÁNÍ INFORMACÍ

Tento proces probíhá v následujících krocích:

- **formulace a analýza informačního požadavku** (téma, identifikace klíčových slov, určení vztahů mezi nimi, vyloučení stop slov, časové vymezení, jazykové, resp, geografické omezení, vymezení druhů dokumentů...), definování dotazu,
- **výběr vhodného informačního zdroje** (katalog, databáze, specializovaný oborový zdroj aj.; ovlivňuje konečnou relevanci a pertinenci vyhledaných dokumentů),
- **rešeršní strategie** – tj. přístup k vyhledávání položek. Používají se tyto základní:
  - **stavební kameny** – při vyhledávání kombinujeme různé výrazy (nejlépe dva za pomoci booleovských operátorů AND, OR) a výsledky postupně zpřesňujeme,
  - **rostoucí perla** – postupně rozšiřujeme základní dotaz, čímž získáváme stále více vhodných dokumentů,
  - **osekávání** – na počátku široký a obecný dotaz postupně zužujeme a zpřesňujeme, nejčastěji operátorem NOT,
- **kombinace selekčních termínů** (je třeba zohlednit rozdílné funkční možnosti systémů). Vyhledávání je možné pomocí klíčových slov a slovních spojení nebo podle selekčních údajů a řízených termínů. Systémy nabízí kombinace či zpřesnění pomocí různých nástrojů (operátorů),
- **vlastní vyhledávání,**
- **ladění dotazu** (zpřesnění, ověření ve více zdrojích),
- **vyhodnocení a výběr relevantních výsledků** (vyhledaný dokument může vyhovovat informačnímu dotazu, ale nemusí vyhovovat informační potřebě uživatele – tzn. nejen formální, ale i věcná relevance).

2.2.2 NÁSTROJE VYHLEDÁVÁNÍ

Při vyhledávání je dobré používat různé vyhledávací nástroje, případně je vhodně kombinovat. V katalogích hledáme obvykle podle **selekčních údajů jmenných** (název, původci, vydavatel, místo a rok vydání, edice, identifikátory – např. ISBN), nebo **věcných** (hesla, klíčová slova, MDT, deskriptory atd.). Současné systémy (například ALEPH) umožňují omezit dotaz pomocí zpřesnění či filtrace podle dalších kritérií (druh dokumentu, jazyka, země vydání aj.).

Databáze Národní knihovny ČR

Konec | Přihlášení | Databáze | Dílčí báze | Nastavení | Otázky | Aktuální báze: SKC
 Vyhledávání / Rejstříky | Výsledky dotazu | Předchozí dotazy | Schránka | Historie | Nápověda

Zobrazit vybrané | Uložit / odeslat | Vytvořit podmnožinu | Přidat do schránky
 Vybrat vše | Zrušit výběr | Zpěsnil | Filtrvat | Ohodnotit

SKC - Výsledky dotazu: Dějiny českých zemí

(Limit pro seřazení a zobrazení je 2500 záznamů)

Návih na zážerí do Seznamu dě nedostupných na tlu

Záznamy 1 - 10 z 24

Seřadit záz.

Přejít na text Přejít na čl

#	Název	Autor	Nakladatel	Rok vyd.	Vlastník
1	České dějiny		Říčany : Sun,	2019	ABA001 - ABG001 - BNG001 - BOA001 - BOC003 - KAG003 - atd.
2	České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu I / Zdeněk Měřínský	Měřínský, Zdeněk, 1940-	Praha : Libri,	2002	LNG001
3	České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu / Zdeněk Měřínský	Měřínský, Zdeněk, 1940-2016	Praha : Libri,	2002-	ABA001 - ABM004 - ABB018 - ABE045 - ABE343 - BOA001 - atd.
4	Dějiny českých zemí / Jaroslav Pánek, Oldřich Tůma a kolektiv	Pánek, Jaroslav, 1947-	Praha : Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum,	2018	ABA001 - ABA004 - ABA007 - ABA010 - ABA012 - ABB010 - atd.
5	Dějiny českých zemí		Říčany : Sun,	2017	ABA001 - ABG001 - BOA001 - BOG001 - CBA001 - HKG001 - atd.
6	Dějiny českých zemí / text kolektiv autorů		Říčany : Sun,	2017	CBA001 - JHG503 - KLG002 - OSG002 - TPG001 - VSG552
7	Dějiny českých zemí		Říčany : Sun,	2017	ABA001 - BOA001 - BOG001 - BRG001 - CBA001 - CVG001 - atd.

Databáze Národní knihovny ČR

Konec | Přihlášení | Databáze | Dílčí báze
 Vyhledávání / Rejstříky | Výsledky dotazu | Předchozí dotazy

SKC - Zpřesnění dotazu

TL=Dějiny českých zemí

Výsledek vaší rešerše můžete upravit použitím jiného selekčního termínu na soubor vyhledaných záznamů.

Krok 1:

Zvolte logický operátor pro kombinaci výsledku dotazu s novým selekčním termínem.

Pro zúžení vyhledávání použijte volby **AND (= a zároveň)** nebo **NOT (= a zároveň ne)**, pro rozšíření vyhledávání použijte **OR (= nebo)**.

AND OR NOT

Krok 2:

Zvolte pole pro vyhledávání a zadejte nový selekční termín

Pole pro vyhledávání

Zadejte slovo nebo slovní spojení

Blížkost slov?

Ne Ano

OK

Vyčistit formulář

Obrázek 1 a 2 – Vyhledávání v souborném katalogu

Systémy tedy umožňují snižovat počet výsledků pomocí faset, jež nabízejí možnost omezit počet nalezených záznamů pomocí nabídek v postranních sloupcích webu. Jednotlivé vyhledávací programy mají podobné vyhledávací možnosti. Běžný uživatel obvykle užívá základní jednoduché vyhledávání, ale existuje možnost pokročilého rozšířeného vyhledávání, které většinou nabízí práci s operátory a výběr více polí pro vyhledávání.

Používané operátory:

- **booleovské** (resp. logické) operátory **AND, OR, NOT**, které definují vazby mezi jednotlivými slovy a slouží pro rozšíření či zúžení dotazu. Složitě dotazy lze formulovat navíc ještě s využitím kulatých závorek. Obdobou booleovských operátorů mohou být v některých databázích používané znaky:
+ & (and); - | (or); ! (not)
- **proximitní** (resp. distanční, vzdálenostní) operátory – určují vzájemný poměr, tj. polohu, pořadí a vzdálenost vyhledávaných výrazů:
  - operátor **NEAR (N)** – vyhledává dokumenty, kde se zadané výrazy vyskytují blízko sebe bez ohledu na jejich pořadí; malé písmeno n se nahrazuje číslicí, která určuje, kolik slov se bude nacházet mezi zadanými vyhledávacími výrazy, je možné tento údaj vynechat,
  - operátor **WITHIN (W)** – jako NEAR, pokud záleží na pořadí zadaných výrazů,
  - operátor **ADJACENT (ADJ, A)** – při použití tohoto operátoru budou zadaná slova ve vyhledaném záznamu sousedit bez ohledu na pořadí, v jakém byla zapsána do vyhledávacího pole,
  - operátor **FOLLOWED BY** – vyhledaný záznam bude obsahovat slova v pořadí, v jakém byla zadána,
  - **operátor SENTENCE (S)** – zadané výrazy se budou ve vyhledaném záznamu vyskytovat ve stejné větě,
  - **operátor PARAGRAPH** – zadané výrazy se budou ve vyhledaném záznamu vyskytovat ve stejném odstavci.

Zadané operátory mohou mít různou podobu v různých vyhledávačích, některé vyhledávače nepodporují proximitní operátory vůbec. Možnost použití a tvar těchto operátorů je třeba vždy ověřit.

Specifickým typem složeného dotazu je **fráze**. Fráze se většinou uvádí v uvozovkách nebo v závorce a vyhledávací systém pak nabídne výsledky, které obsahují přesnou frázi v nezměněné podobě.

Pokud si nejsme jisti tvarem vyhledávacího výrazu (filosofie x filozofie), nebo pokud chceme vyhledávat konkrétní výraz v různých tvarech (množné číslo, skloňování apod.), můžeme využít zástupná znaménka k nahrazení slova nebo znaku:

- **truncation** – krácení podle slovních kořenů, znakem ?, * aj. je nahrazen začátek nebo konec slova (např. student? → studenti),
- **stemming** – funkce umožňující automatické vyhledávání příbuzných slov,
- **wild cards** – zástupné znaky, znakem ?, *, # aj. jsou nahrazeny části slov uprostřed (např. filo?ofie → filozofie, filosofie).

Jednotlivé vyhledávací systémy mohou podporovat také tzv. **příkazy**, např. v katalozích knihoven (TI — title, AUT — autor, SU — subject).

Práci zejména s věrohodnými, ověřenými oborovými zdroji mohou usnadnit navigační rozcestníky neboli **portály**, oborové informační brány. Portál

nabízí svým uživatelům především vyhledávání webových informačních zdrojů a dokumentů, ale také řadu dalších služeb.

2.2.3 HODNOCENÍ INFORMACÍ A INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

S rychlým vývojem internetu přestává být problémem přístup k informacím, ale narůstá nárok na výběr důvěryhodných a relevantních informací. Pro hodnocení jejich kvality byla vytvořena řada pomůcek, mezi nejznámější patří **CRAP test**:

- **currency** (aktuálnost) – doba publikování nebo aktualizace vzhledem k zastarávání informací,
- **reliability** (spolehlivost) – kompletnost, forma, přesnost a hloubka informací,
- **authority** (autorita) – odbornost a objektivita autora, vydavatele a všech, kteří mají vliv na vznik informace a informačního zdroje,
- **purpose** (účel) – důvody vytvoření informace a zdroje, možnosti zkreslení, různé pohledy.

	0 Points	1 Point	2 points	3 points
CURRENCY	☐ No updates shown	☐ Updates shown but long past	☐ Updates shown ☐ Slightly dated	☐ Regular, current updates
RELIABILITY	☐ Inaccurate information ☐ Incomplete information	☐ Amateur ☐ Borrows from other sources ☐ No citations ☐ No links to other resources	☐ Passed some editorial control ☐ Largely borrows from other sources ☐ Some citations ☐ Some links to reliable resources	☐ Scholarly ☐ Original ☐ Bibliography or citations provided ☐ Links to and from other reliable resources
AUTHORITY	☐ No author ☐ No publisher	☐ Author or group author ☐ No credentials ☐ No publisher ☐ No organizational support	☐ Author or group author ☐ Publisher or organizational support	☐ Expert author or expert group of authors ☐ Credentials provided ☐ Reputable publisher or organization
PURPOSE	☐ Unfairly biased* ☐ Holds an agenda	☐ Some bias* ☐ More opinion than fact ☐ Unbalanced to a fault	☐ Small biases* ☐ Shows some balance	☐ Largely unbiased* ☐ No clear agenda ☐ May be balanced with multiple viewpoints

Obrázek 3 – Matice hodnocení informací. Dostupné z:

<https://kisk.phil.muni.cz/digicomp/informacni-a-datova-gramotnost/hodnoceni-informaci>

Jedná se vlastně o otázky nebo kategorie, jak posuzovat určitou informaci. Je to určitý návod, který také nastavuje způsob přemýšlení, jistý mindset, tedy to, jak se na odborný text dívat.

Varianty tohoto testu mohou doplnit další kritéria, např. využitelnost pro uživatele nebo přiměřenost porozumění. Tímto způsobem je možné výsledek hodnocení posunout vzhledem k tomu, jaký zdroj uživatel potřebuje pro sledovaný účel a jaké jsou jeho osobní kompetence (např. laikovi nenabízet odborný lékařský text).

2.3 Výběr

DEFINICE

Výběr dokumentů je klíčový proces akvizice, kdy je rozhodnuto o tom, které konkrétní dokumenty bude knihovna pořizovat a v jakém počtu exemplářů.

Správná identifikace relevantních dokumentů se stává podkladem pro výběr dokumentů, které chceme zařadit do fondu knihovny. Výběr je proces rozhodování o akvizici dokumentů a také o způsobu jejich akvizice. Omezené finanční prostředky obvykle neumožňují získat všechny vytipované dokumenty. Nezbytnou součástí je také prověření na duplicitu, resp. ověření předchozího vydání nebo podobnosti dokumentů, případně i dostupnosti v jiných knihovnách, aby do fondu nebyl získán nechtěný duplikát nebo nadbytečný dokument. Konečný výběr provádí akviziční komise nebo pověřený pracovník podle daných kritérií:

- kvalita (recenze, původnost, autor, aktuálnost, podrobnost zpracování, životnost, vybavenost – ilustrace, grafy, rejstříky, bibliografie apod., uživatelské určení, technická stránka – kvalita tisku a vazby, estetické hledisko),
- komplexnost (základní tituly, zastoupení oboru ve fondu),
- jazyk,
- druh dokumentu (jaký druh upřednostnit),
- požadavky čtenářů (dostupnost v dalších knihovnách),
- cena (porovnávání cen různých dodavatelů, využití bonusů, slev a akcí),
- dostupnost – žádané, ale momentálně nedostupné tituly můžeme zařadit mezi dezideráta.

2.4 Získávání

Každá knihovna má zavedené optimální způsoby, jak získávat dokumenty. Základní způsoby jsou:

Povinný výtisk – podle zákona č. 37/1995 Sb. a tiskového zákona č. 46/2000 Sb. je určen jen vybraným knihovnám. Na jeho základě budují tyto knihovny konzervační fond a jsou povinny sledovat úplnost dodávání. Pokud vydavatelé neplní svou povinnost, je potřeba dodávání urgovat. Urgence probíhají nejprve telefonickou nebo mailovou cestou, následuje výzva zaslaná doporučeným dopisem, poté knihovna může přistoupit k správnímu nebo soudnímu vymáhání.

Nákup – je zdrojem získávání tržní produkce, umožňuje aktivní a cílevědomý výběr ze současné nabídky. Může mít více forem: přímý – za hotové, online na objednávku, předplatné, subskripce, licence, tendr nebo e-shop. Knihovny často využívají distributorů.

Nejběžnější způsob nákupu je prostřednictvím objednávek. S tím souvisí vedení evidence objednávek, evidence objednaných dokumentů (krátkodobá – průběžná, dlouhodobá – dezideráta), sledování akvizičního rozpočtu a evidence finančních prostředků, evidence faktur a uchovávání jejich kopií, evidence reklamací a urgencí. Pokud má knihovna na nákup finanční prostředky z více zdrojů (např. granty, dotace), je potřeba vést evidenci odděleně a důsledně dodržovat podmínky poskytnutí.

číslo obj.	datum obj.	nakladatel	nacenení	datum dodání	číslo faktury	cena	poznámka
1/K/2021	20. 1. 2021	Karolinum	19 000,00	15. 2. 2021	60100886	14 528,00	
				17. 2. 2021	60020010	4 160,00	
2/K/2021	20. 1. 2021	ČVUT	1 700,00	26. 1. 2021	82216601	1 643,00	
3/K/2021	22. 1. 2021	Arsci	1 000,00	28. 1. 2021	122021	964,00	

Obrázek 4 – Příklad evidence objednávek

Dar – je náhodný způsob doplňování, může být od jiné instituce nebo soukromé osoby. Dary se nepřijímají automaticky, ale je nutný pečlivý výběr odpovídající profilu fondu. Knihovna může mít uzavřenou smlouvu s partnerskou institucí a dostávat od ní sponzorské dary. Dary mohou být vyžádané nebo nevyžádané, může se jednat o jednotlivé tituly nebo kompletní (soukromou) sbírku. Obvykle se sepisuje darovací smlouva.

Výměna – je pro akvizici jednak zdrojem netržních dokumentů, interních materiálů, šedé literatury apod., jednak redistribucí neprofilové a duplicitní literatury. Je pracovně náročná – vyžaduje nalezení partnera, navázání kontaktu, uzavření oboustranně výhodné smlouvy, přípravu nabídkových seznamů a uskutečnění vlastní výměny. Může být vnitrostátní nebo mezinárodní. Již v roce 1886 byla přijata Bruselská konvence o mezinárodní výměně a ČR k ní přistoupila v roce 1921. Pařížské dohody z roku 1958 přijaly konvenci o mezinárodní výměně oficiálních publikací a vládních dokumentů a o výměně publikací všeho druhu.

Pro potřebu výměny knihovna vytváří výměnný fond, který obsahuje:

- vlastní publikace knihovny nebo instituce, v rámci které knihovna funguje,
- duplicitní a neprofilové dokumenty,
- zastaralé dokumenty,
- zdarma získané publikace, které čeští nakladatelé poskytují k tomuto účelu s cílem vstoupit do povědomí širšího okruhu uživatelů bez investic do reklamy,
- nové dokumenty, obvykle nakupované pro konkrétní partnery.

Je důležité, aby výměna mezi partnery byla ekvivalentní a rovnoprávná, proto lze podle dohody zvolit jako jednotku výměny 1 svazek nebo 1 stránku nebo přepočtené ceny. Knihovna si vede přesnou evidenci výměny (adresář, seznamy odeslaných a přijatých titulů, ekonomickou bilanci apod.).

Jiný – např. členství v organizacích a spolcích, materiály mateřské instituce nebo získané na různých akcích.

Následkem prudkého nárůstu informačních produktů a současně nedostatku finančních prostředků knihoven došlo k situaci, kdy knihovny nemohly pokrýt všechny požadavky na nákup relevantních dokumentů. Nově byly formulovány dvě zásadní **akviziční strategie: vlastnictví a přístup**, kdy jsou informační zdroje nabízeny na základě **licenční smlouvy**, která určuje podmínky zpřístupnění (počet uživatelů, vzdálený přístup, formát, kopie). Kolektivní správa nabízí možnost uzavírání cenově výhodných hromadných licenčních smluv pro knihovny (např. NK a DILIA).

2.5 Vstupní zpracování

Veškeré dokumenty získané do fondu knihovny musí být evidovány podle zákona č. 257/2001 Sb. Evidence musí být vedena tak, aby umožňovala kontrolu knihovního fondu a nezaměnitelnost jednotlivých dokumentů. Příjem dokumentů má svou akviziční a u nákupu také účetní stránku. Nejprve je třeba provést verifikaci, tj. porovnat, zda byly dodány správné tituly podle dodacího listu, objednávky nebo smlouvy, nepoškozené, správný počet a dohodnutá cena. V případě nesrovnalostí nastupuje reklamace, je-li vše v pořádku, dokument prochází adjustací.

Adjustace znamená označení dokumentu evidenčními, ochrannými a identifikačními prvky, což je především evidenční razítko na rub titulního listu (obsahující název a adresu instituce, přírůstkové číslo...), kontrolní razítko na s. 17, pomocné evidenční razítko v pravém horním rohu obálky, čárový kód, signatura, magnetický pásek apod.

Povinná je **evidence získaných dokumentů** – základní evidencí je vedení přírůstkového seznamu a evidence periodik. **Přírůstkový seznam** je definovaný vyhláškou MK č. 88/2002, k povinným údajům patří datum zápisu, přírůstkové číslo, způsob nabytí, autor, název, místo a rok vydání, další nepovinné údaje jsou pro potřeby knihovny (signatura, nakladatelství aj.). Existuje vždy pouze jeden přírůstkový seznam, ale může být tvořen dílčími seznamy.

Pro informační potřebu knihovny ale přírůstkový seznam obvykle nedostačuje, je potřeba zanést údaj o novém titulu co nejdříve do katalogu. Praxe knihoven je různá, někde akvizice vytváří **akviziční záznam** a předává titul ke jmennému a věcnému zpracování, někde je celý záznam vytvářen hned. V oblasti katalogizace knihovny úzce spolupracují, hotové záznamy je možné stáhnout ze souborného katalogu nebo z jiné knihovny a doplnit pouze vlastní jednotky a identifikační údaje.

ALEPH Zobrazit Katalogizace Jednotky Editovat Editovat text Správce záznamů Vzdálený soubor *Služby Nápověda ?

BK Systém. č. 1804556 Žďár nad Orlicí : obec a její osady () Rok:

BIB sysno

[R] Editovat záznamy
 MZK01-1804556 (NEW)
 [I] Importovat záznamy
 [V] Vzkazy

MZK01 - 1804556
 OBJEKTY (K dispozici r
 MZK50 - 1868483
 JEDNOTKY
 Čárový kód - 21

LDR			-----nam-a22-----i-4500
BAS		a	AK
001			nkc20213353772
003			CZ-PrNK
005			20211108083742.0
020		a	978-80-907285-8-5
		q	(vázáno)
245	00	a	Žďár nad Orlicí :
		b	obec a její osady /
		c	Ondřej Zahálka
250		a	Vydání první
264	1	a	Rychnov nad Kněžnou :
		b	Uniprint,
		c	2021
336		a	text
		b	txt
		2	rdacontent
337		a	bez média
		b	n
		2	rdamedia
338		a	svazek
		b	nc
		2	rdacarrier
910	2	a	BOA001
		b	4-1477.300
IST	1	a	oo20210923

Obrázek 5 – Akviziční záznam ve formátu MARC21

Účetní stránka představuje kontrolu faktury (tituly, cena, datum vystavení a splatnosti) a její evidenci. Na fakturu se uvádí její evidenční číslo, přírůstkové číslo dokumentu a potvrzuje se správnost dodání.

3 SPECIFIKA ŠEDÉ LITERATURY

Šedá literatura (ŠL) je zvláštní kategorií typologie dokumentu. Do šedé literatury řadíme formálně nepublikované nebo polopublikované dokumenty (neprocházejí standardním vydavatelským procesem), které nejsou vydávány komerčními nakladateli a vydavateli, a nejsou tak dostupné na knižním trhu. Jsou vydávány institucemi, jejichž hlavní činností není vydavatelská činnost, a získávání těchto dokumentů nepodléhá běžným akvizičním postupům. Šedá literatura představuje informace produkované na všech úrovních vládních, akademických, obchodních a průmyslových institucí jak v elektronické, tak v tištěné podobě.

POJMY

Digitální knihovna je digitální obdoba klasické knihovny, která získává, katalogizuje, skladuje a ochraňuje digitální dokumenty v digitálním repozitáři a rovněž je zpřístupňuje. Objekty vstupující do digitální knihovny mohou vzniknout přímo jako digitální objekty nebo jsou získávány digitalizací klasických dokumentů.

Repozitář obecně znamená úložiště.

Metadata jsou uspořádaná nebo sestavená data poskytující informace o jiných datech.

Agregátor je označení pro webovou stránku či počítačový software, který shromažďuje jeden typ informací z různých zdrojů. Agregátory mohou fungovat na manuální či automatické bázi a mohou uživateli předkládat jak konečný obsah, tak výsledky vyhledávání na jiných stránkách.

Šedá literatura má velký význam pro tvorbu studií a prognóz, je jedním z nejdůležitějších a nejstrategičtějších zdrojů vědeckých a obchodních informací a je uznávána jako klíčový zdroj pro výzkum, vývoj a inovace v mnoha oborech. Dokumenty poskytují vysoce aktuální a podrobné informace. Producenty jsou vysoké školy, výzkumné a vývojové instituce, ústavy AV, grantové agentury, kulturní instituce, NPÚ, státní správa, banky, firmy, neziskové organizace a další. Podíl šedé literatury z celkového objemu dokumentů se rychle zvyšuje, tvoří asi 20 %.

Typologie dokumentů šedé literatury:

- vysokoškolské kvalifikační práce – seminární, bakalářské, diplomové, disertační,
- zprávy – výzkumné, technické, vývojové, výroční,
- speciální analýzy institucí a výzkumných center,
- patentové dokumenty – patenty, autorská osvědčení,

- firemní literatura – technické a právní normy, administrativní, propagační, obchodní, informační nebo instruktážní dokumenty, firemní periodika, ročenky, prospekty, adresáře, katalogy, návody a pravidla, průzkumy trhu,
- konferenční materiály – sborníky z konferencí, soubory příspěvků,
- studijní materiály – záznamy z přednášek, učební texty, osnovy,
- vládní materiály, dokumenty státní správy a příspěvkových organizací,
- preprinty – předtisky, před oficiálním vydáním dokumentu, nejčastěji konferenční příspěvky.

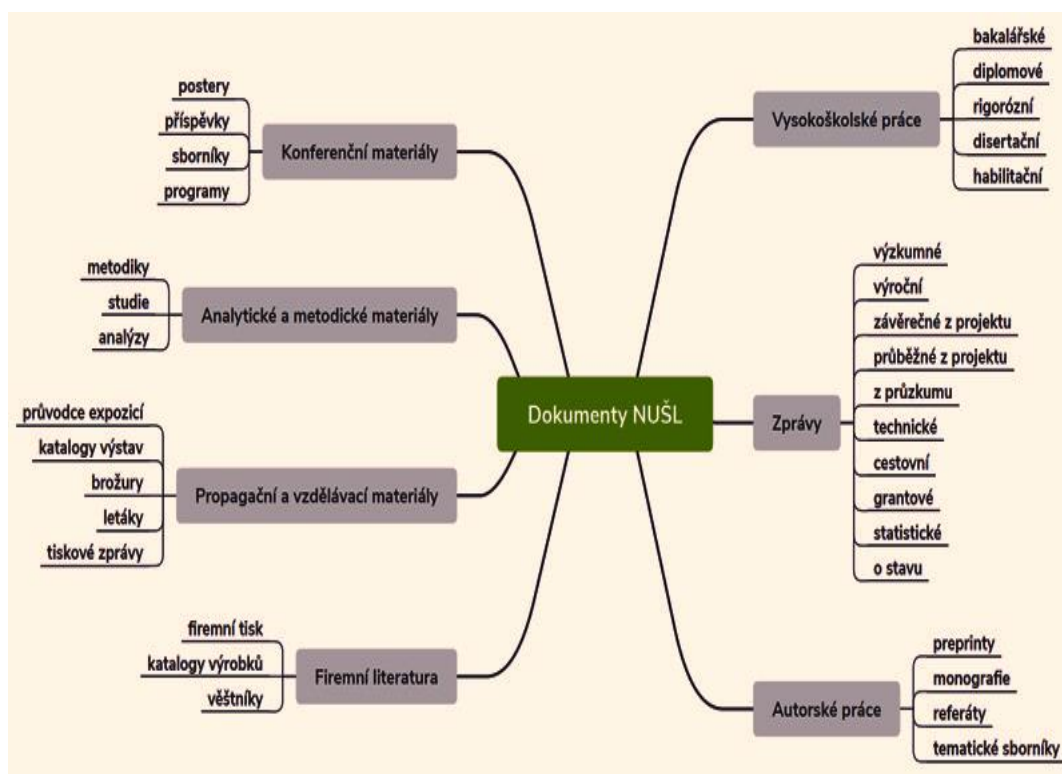
Obvykle tato literatura není zachycována v národních bibliografiích a není běžně dostupná ve veřejných knihovnách. Distribuce šedé literatury probíhá v omezeném počtu pro vymezené instituce. Ke zpřístupňování dokumentů existují speciální informační systémy nebo databáze.

Národní úložiště šedé literatury (NUŠL), které pod záštitou Národní technické knihovny (NTK) zajišťuje shromažďování, dlouhodobé uchovávání a zpřístupňování ŠL vytvářené v České republice v oblastech vědy, výzkumu a vzdělávání, se zaslouhuje o rozšiřování povědomí o ŠL u nás formou mezinárodní Konference o šedé literatuře a repozitářích a zajišťuje předávání dat do mezinárodních databází.

Obrázek 6 – Webová stránka NUŠL
Dostupné z: <https://nusl.techlib.cz/cs/seda-literatura>

Projekt NUŠL vznikl díky úsilí NTK, která již dříve odpovídala za distribuci ŠL do evropského systému SIGLE (System for Information on Grey Literature in Europe), provozovaný Evropskou asociací pro využívání šedé literatury (European Association for Grey Literature Exploitation – EAGLE). Tento systém se po roce 2003 přestal vyvíjet a nedokázal poskytnout moderní služby v elektronickém prostředí, což vedlo k jeho zániku. Hlavním cílem projektu bylo vytvoření národního úložiště (NUŠL), které představuje **Centrální rozhraní NUŠL** pro vyhledávání a **Digitální repozitář NUŠL**

pro dlouhodobou archivaci a zpřístupnění šedé literatury. Předmět sběru jasně vymezuje typologie dokumentů:

Obrázek 7 – Typologie dokumentů NUŠL

Dostupné z: <https://nusl.techlib.cz/cs/nusl/typologie-dokumentu-nusl>

Další české informační zdroje z oblasti šedé literatury

- Systém **Theses.cz** slouží vysokým školám a univerzitám (nejen v ČR) jako národní registr závěrečných prací a jako úložiště prací pro vyhledávání plagiátů v závěrečných a absolventských pracích. Škola rozhoduje sama o tom, komu zpřístupní metadata a plné texty prací. Systém Theses.cz vyvíjí a provozuje Fakulta informatiky Masarykovy univerzity.
<https://theses.cz/>
- **Databáze ASEP** obsahuje bibliografické záznamy nebo plné texty dokumentů o výstupech vědeckého výzkumu v ústavech Akademie věd ČR v úplnosti od roku 1993. V záznamech jsou nejen bibliografické údaje, ale i údaje o projektech a výzkumných záměrech.
<https://asep-portal.lib.cas.cz/>
- **Repozitář vědeckých prací** – informační systém Repo provozuje Fakulta informatiky MU a slouží k archivaci a prezentaci děl publikovaných na 32 partnerských univerzitách a vysokých školách.
<https://repozitar.cz/>

- Digitální knihovna VUT: <https://dspace.vutbr.cz/>
- Univerzitní repozitář Masarykovy univerzity: <https://is.muni.cz/repozitar/>
- Digitální repozitář Univerzity Karlovy: <https://dspace.cuni.cz/>
- Digitální knihovny, repozitáře a databáze dalších vysokých škol.
- **Informační systém výzkumu, vývoje a inovací (IS VaVal)** shromažďuje informace o výzkumu, vývoji a inovacích podporovaných z veřejných prostředků. Součástí systému jsou:
  - CEP Centrální evidence projektů výzkumu, vývoje a inovací
  - CEA Centrální evidence aktivit výzkumu, vývoje a inovací
  - RIV Registr informací o výsledcích výzkumu, vývoje a inovací
  - VES Evidence veřejných soutěží ve výzkumu, vývoji a inovacích<https://www.isvavai.cz/>
- Cílem **Informačního portálu Věda.cz** je shromažďování informačních zdrojů z oblasti vědy a výzkumu. Informuje o aktuálních novinkách z jednotlivých oborů, o přednáškách nebo konferencích. Pro třídění informací je využíváno oborové dělení podle standardu SIGLE.
http://www.veda.cz/staticShort.do?search=o_nas
- Zdroje označené logem jsou součástí stejnojmenné **oborové brány Tech**, která nabízí jeden prostor, kde je možné prohledat české a zahraniční zdroje (katalogy knihoven, databáze, odborně zaměřené portály atd.) především z oblasti techniky.
<https://tech.knihovny.cz/>

Některé zahraniční zdroje šedé literatury:

- Centrální register evidence publikační činnosti **CREPČ** – záznamy publikační činnosti na vysokých školách v SR
<http://cms.crepc.sk/>
- Centrální register závěrečných a kvalifikačních prací **CRZP**
<https://cms.crzp.sk/>

- **OpenAIRE** Open Access Infrastructure for Research in Europe – zaměřuje se zejména na zdroje s otevřeným přístupem
<https://www.openaire.eu/>
- **DART-Europe E-theses Portal** – vysokoškolské práce evropských univerzit
<https://www.dart-europe.org/basic-search.php>
- **NDLTD** Networked Digital Library of Theses and Dissertations
<http://www.ndltd.org/>
- **PQDT Open** plné texty vysokoškolských prací s otevřeným přístupem přes ProQuest
<https://www.proquest.com/?defaultdiss=true>
- **Science.gov**: vědecké federální instituce USA
<https://www.science.gov/>
- **CORE** – (CO)nnecting REpositories) – největší agregátor otevřených zdrojů
<https://core.ac.uk/>
- **Scirus** je vyhledávač firmy Elsevier pro vědu a výzkum, umožňuje vyhledávat časopisy, články, zprávy, výzkumné práce, preprinty aj.
<https://www.elsevier.com/>
- Systém **CORDIS** poskytuje spektrum informací o výzkumu a vývoji v EU pomocí předmětového klasifikačního rejstříku systému CORDIS SIC
<https://cordis.europa.eu/en>
- **National Technical Information Service, NTIS** je informační server pro technické informace v USA provozovaný ministerstvem obchodu
<https://www.ntis.gov/>
- **The Dissertation Abstracts Database (DA)** – mezinárodní polytematická databáze magisterských prací a doktorských disertací, částečně i plných textů, online přístup přes ProQuest Digital Dissertations
<https://proquest.libguides.com/PQDT>
- **OATD** Open Acces Theses and Dissertations <https://oatd.org/>
- **OpenGrey** – volný přístup k bibliografickým záznamům ŠL a informace o dostupnosti jednotlivých dokumentů. Ukončení provozu.
<http://www.opengrey.eu/>

Webové stránky knihoven nabízejí odkazy na digitální knihovny obsahující šedou literaturu nebo přímo zprostředkovávají přístup k nim. Další informace je možné hledat v adresáři akademických a vědeckých repozitářů OpenDOAR, dostupného na www.opendoar.org.

Databáze a digitální knihovny

Vyhledávat v šedé literatuře může být složité.
Vyzkoušejte tyto vybrané zdroje

- ✓ **Theses.cz** - největší databáze kvalifikačních prací v ČR obsahuje bakalářské, diplomové, dizertační a další typy prací z většiny českých vysokých škol.
- ✓ **NDLTD Search** - archiv obsahuje téměř 6 mil. diplomových a disertačních prací z celého světa. Je průběžně doplňován.
- ✓ **Národní úložiště šedé literatury (NUŠL)** - umožňuje vyhledávat tzv. šedou literaturu (disertace, diplomové práce, sborníky, analýzy, výzkumné zprávy apod.) vznikající v ČR v oblastech vědy, výzkumu a vzdělávání.
- ✓ **Open Grey** - evropský systém pro vyhledávání šedé literatury, obsahuje částečně i plné texty.
- ✓ **OAPEN** - digitální knihovna a publikační platforma. Obsahuje publikace zejména z oblasti humanitních a společenských věd.
- ✓ **Open Research Library** - tato digitální knihovna si klade za cíl soustředit co největší počet e-knih v režimu open access. V současnosti obsahuje více než 20 000 titulů z různých oblastí lidské činnosti.
- ✓ **DOAJ** - adresář časopisů dostupných jako open access. Obsahuje přes 14 000 časopisů. Umožňuje i vyhledávání článků ze sledovaných časopisů.

Zdroje univerzit

Nezapomeňte využít i e-zdroje, které pro vás zpřístupňují vaše domovské univerzity. Obvykle jejich seznamy a nástroje najdete na webech univerzitních knihoven.

Discovery služby

Discovery služby umí prohledat z jednoho místa všechny e-zdroje zakoupené univerzitní knihovnou, případně také lokální digitální knihovny nebo katalogy knihoven.

Příklady:

- **Univerzita Karlova**
- **Masarykova univerzita**
- **Vysoké učení technické v Brně**
- **Veterinární a farmaceutická univerzita Brno**
- **České vysoké učení technické v Brně**

Seznamy e-zdrojů

Na webech univerzitních knihoven najdete seznamy e-zdrojů, které byly zakoupeny z prostředků univerzit jejich studentům.

Příklady:

- **Seznam e-zdrojů ČVUT**
- **Seznam e-zdrojů Masarykovy univerzity**
- **Seznam e-zdrojů Univerzity Pardubice**
- **Databáze Moravské zemské knihovny v Brně**
- **Rozcestník zdrojů FSS MU**

PŘÍLOHY

Přehled vybraných elektronických zdrojů

Katalogy knihoven:

[British library](#)

[Library of Congress/NACO](#)

[National Library of France](#)

[National Library of Spain](#)

[Central Institute for the Union Catalogue of the Italian libraries](#)

[National Széchényi Library, Hungary](#)

[National Library of Russia](#)

[National Library of Poland](#)

[German National Library](#)

Worldcat <https://www.worldcat.org/>

The European Library <https://www.europeana.eu/cs/TEL>

Portály:

Knihovny.cz <http://www.knihovny.cz/>

Portál iLiteratura <http://www.iliteratura.cz/>

České Literární centrum CzechLit <http://www.iliteratura.cz/>

Portál veřejné správy <https://portal.gov.cz/obcan/>

Regionální informační servis <http://www.risy.cz/cs>.

eGov.cz <http://www.egov.cz/>

Rada pro výzkum, vývoj a inovace <https://www.vyzkum.cz/>

Svaz českých knihkupců a nakladatelů <https://www.sckn.cz/>

Někteří významní zahraniční nakladatelé:

World Scientific Publishing <https://www.worldscientific.com/>

Cambridge University Press <https://www.cambridge.org/>

Oxford University Press <https://global.oup.com/>

Taylor & Francis / Routledge / CRC Press / <https://taylorandfrancis.com/>

Palgrave /Macmillan /Springer <https://www.palgrave.com>, <https://www.springer.com/>

De Gruyter <https://www.degruyter.com/>

Elsevier <https://www.elsevier.com/>

Peter Lang <https://www.peterlang.com/>

Harrassowitz <https://www.harrassowitz-verlag.de/>

Edward Elgar <https://www.e-elgar.com/>

McGraw-Hill <https://www.mheducation.com/>

Sage Publications <https://us.sagepub.com/>

Wolter Kluwer <https://www.wolterskluwer.com/>

Wiley <https://www.wiley.com/>

SHRNUTÍ STUDIJNÍHO TEXTU

Akvizice patří k základním knihovním procesům při budování knihovních fondů. Fond je odborně knihovnický zpracovaná a uložená sbírka všech dokumentů, které knihovna vlastní a které nabízí svým uživatelům. Jeho kvalitu ovlivňuje kvalita doplňování a následně má vliv i na kvalitu poskytovaných služeb knihovny. Akvizice je tedy proces optimálního profilování, odborného zjišťování, kvalitního výběru a získávání dokumentů.

Profil knihovního fondu je zaměření (skladba, struktura) knihovního fondu stanovené akviziční politikou knihovny, která je dána strategickým plánem knihovny. Zohledňuje funkci knihovny, objektivní informační potřebu poznání a subjektivní informační potřebu uživatelů. Zahrnuje hledisko:

- tematické,
- druhové,
- jazykové,
- časové,
- institucionální, autorské.

Metodami profilování jsou hlavně logické, srovnávací, klasifikační a statistické metody analýzy. Důležitou roli při tom hrají citační rejstříky jako informační pramen, který mapuje citované práce autorů.

Zjišťování je proces vyhledávání, identifikace a výběru relevantních informací z informačních zdrojů. Dnes se stále častěji používají především elektronické informační zdroje.

Proces zjišťování zahrnuje:

- formulaci a analýzu informačního požadavku,
- výběr vhodného informačního zdroje,
- rešeršní strategii,
- vlastní vyhledávání,
- ladění dotazu,
- vyhodnocení a výběr relevantních výsledků.

Při vyhledávání je dobré používat různé **vyhledávací nástroje**, případně je vhodně kombinovat. V katalogích hledáme obvykle podle selekčních údajů. Běžný uživatel obvykle užívá základní jednoduché vyhledávání, ale existuje možnost pokročilého rozšířeného vyhledávání, které většinou nabízí práci s operátory a výběr více polí pro vyhledávání. Nejužívanější operátory jsou booleovské.

Výběr je proces rozhodování o tom, který dokument získáme do fondu a jakým způsobem. Součástí tohoto procesu je prověření na duplicitu, resp. ověření předchozího vydání nebo podobnosti dokumentů, aby do fondu nebyl získán nechtěný duplikát nebo nadbytečný dokument.

Získávání je proces, kterým akviziční pracovník naplňuje svůj úkol doplňování fondu. Základní způsoby jsou:

- povinný výtisk,
- nákup,
- dar,
- výměna,
- jiný (např. členství v organizacích).

Cílené doplňování je získávání dokumentů do knihovního fondu nákupem nebo výměnou, tedy způsoby, které může knihovna ovlivnit.

S rozšiřováním elektronických informačních zdrojů přicházejí i nové způsoby akvizice. Kromě vlastních dokumentů knihovny nabízí **přístup** (obvykle dočasný) k dalším zdrojům na základě licencí. Pro nákup e-knih a e-zdrojů se zapojují do konsorcií, aby získaly výhodnější licenční smlouvy, většinou však nemohou ovlivnit složení nabízených kolekcí. Proto začaly využívat službu Patron/Demand-driven acquisition **PDA**, **DDA** (akvizice řízená uživatelem/požadavky) či Evidence based acquisition **EBA** (akvizice založená na důkazech).

Vstupní zpracování se řídí legislativními ustanoveními, příjem dokumentů má svou akviziční a u nákupu také účetní stránku. Akviziční stránka zahrnuje verifikaci, adjustaci, evidenci (vedení přírůstkového seznamu). Účetní stránka pak představuje kontrolu faktury (tituly, cena, datum vystavení a splatnosti) a její evidenci. Na fakturu se uvádí její evidenční číslo, přírůstkové číslo dokumentu a potvrzuje se správnost dodání. Údaj o novém titulu se zanáší do katalogu – **akviziční záznam**.

Šedá literatura představuje formálně nepublikované nebo polopublikované dokumenty, které nejsou vydávané komerčními nakladateli. Jsou produkovány na všech úrovních vládních, akademických, obchodních a průmyslových institucí jak v elektronické, tak v tištěné podobě. Patří sem:

- vysokoškolské kvalifikační práce,
- výzkumné, technické, vývojové, výroční zprávy,
- patentové dokumenty,
- firemní literatura,
- konferenční materiály,
- dokumenty vlády, státní správy a příspěvkových organizací,
- preprinty.

Šedá literatura není běžně dostupná na knižním trhu, k jejímu zpřístupňování existují speciální systémy a databáze.

LITERATURA

BECHNÝ, Daniel. Akviziční činnost knihoven – vývoj i současnost. *Duha: Informace o knihách a knihovnách z Moravy* [online]. 2020, 34(2) [cit. 2021-11-05]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/akvizicni-cinnost-knihoven-vyvoj-i-soucasnost>

KRČÁL, Martin a Pavla KOVÁŘOVÁ, ed. *Knihovnické fondy, procesy a služby*. 1. vyd. Brno: Martin Krčál, 2018, 124 s. Knihovnictví a informační vědy, sv. 1. ISBN 978-80-88071-03-7.

KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online databáze]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2021-09-07]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/cze/ktid>

Kurz práce s informacemi: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity [online]. 2007. [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: https://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js07/informace/materialy/kurz_prace_s_informacemi.html

Kurz rozvoje digitálních kompetencí: informační a datová gramotnost [online]. Brno: Masarykova univerzita, ©2021 [cit. 2021-09-25]. Dostupné z: <https://kisk.phil.muni.cz/digicomp>

LIDMILA, Jan. *Evidence, katalogizace a adjustace v knihovnách s lokální působností: učební text pro kurzy profesní kvalifikace knihovník dle Národní soustavy kvalifikací* [online]. Brno: Moravská zemská knihovna, 2016 [cit. 2021-09-25]. Dostupné z: https://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/06_evidence_katalogizace_a_adjustace_10.pdf

MACHÁTOVÁ, Martina. *České informační zdroje z oblasti šedé literatury* [online]. Brno: Moravská zemská knihovna, aktualizace 14. 5.2021. [cit. 2021-09-25]. Dostupné z: <https://www.mzk.cz/sluzby/akce/online-ceske-informacni-zdroje-z-oblasti-sede-literatury-0>

MACHÁTOVÁ, Martina. *Zahraniční informační zdroje z oblasti šedé literatury* [online]. Brno: Moravská zemská knihovna, aktualizace 18. 5.2021 [cit. 2021-09-25]. Dostupné z: <https://www.mzk.cz/sluzby/akce/online-zahranicni-informacni-zdroje-z-oblasti-sede-literatury>

NUSL: Národní úložiště šedé literatury [online]. ©2018 [cit. 2021-10-01]. Dostupné z: <https://nysl.cz/>

Sdružení knihoven ČR: Sekce pro akvizici [online]. Praha: Sdružení knihoven ČR, 2019 [cit. 2021-09-21]. Dostupné z: <http://sdruk.mlp.cz/sdruk/odborne-sekce/sekce-pro-akvizici/clanek/sekce-pro-akvizici/>

Standard pro dobrý knihovní fond: metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky. 1. vydání. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2017, 20 stran. ISBN 978-80-7050-689-9.

Dostupné také z: <http://ipk.nkp.cz/docs/standard-pro-dobry-knihovni-fond>.

SCHWARZ, Josef. Před 40 lety začala zlatá éra citačních rejstříků vědecké literatury. *Ikaros* [online]. 2003, ročník 7, číslo 11 [cit. 2021-09-13]. urn:nbn:cz:ik-12422. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12422>

STÖCKLOVÁ, Anna. *Akvizice*. [online]. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FFUK v Praze, 2008 [cit. 2021-08-18]. Dostupné z: https://uisk.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/62/2016/01/Akvizice_St%C3%B6cklov%C3%A1.pdf

STRAKA, Josef. *Budování informačních fondů 1*. Praha: Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací, 1980, 164 s. Učební texty, sv. 13.

STRAKA, Josef. *Budování informačních fondů 2*. Praha: Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací, 1982, 131 s. Učební texty, sv. 18.

Šedá literatura (vyjma VŠKP) v ČR. *Wikisofia* [online]. ©2013 [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: [https://wikisofia.cz/wiki/%C5%A0ed%C3%A1_literatura_\(vyjma_V%C5%A0KP\)_v_%C4%8CR](https://wikisofia.cz/wiki/%C5%A0ed%C3%A1_literatura_(vyjma_V%C5%A0KP)_v_%C4%8CR)

Vyhláška Ministerstva kultury k provedení zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb. *Zákony pro lidi* [online]. 2010-2021 [cit. 2021-08-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-88>

Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). *Zákony pro lidi* [online]. 2010-2021 [cit. 2021-08-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-257>

ŽÍŽALA, Martin. *Akviziční činnosti v knihovnách* [online]. Ostrava: 2019 [cit. 2021-08-18]. Dostupné z: 1_Akviziční_činnosti_v_knihovnách_Žížala.pdf (svkos.cz)

ŽÍŽALA, Martin. *Orientace ve specializovaných elektronických informačních zdrojích* [online]. Ostrava: 2019 [cit. 2021-08-18]. Dostupné z: 7_Orientace_ve_specializovaných_EIZ_Žížala.pdf (svkos.cz)

Název: Zajištění specializovaných akvizičních činností v knihovnách
Verze: 1.0
Autor: Mgr. Ludmila Pohanková
Počet stran: 31
Rok vydání: 2021
Jazyková korektura: Markéta Roupcová